

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีการเจริญเติบโต ขยายตัวอย่างรวดเร็วไปทั่วทุกทวีปของโลก โดยมีระบบการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น การบริการข้อมูลข่าวสาร การบริการคมนาคมขนส่ง การบริการอำนวยความสะดวกผ่านเข้า-ออกระหว่างประเทศ การบริการบริษัทนำเที่ยว การบริการมัคคุเทศก์ การบริการสถานที่พักผ่อน การบริการภัตตาคารร้านอาหาร การบริการสินค้าของที่ระลึก การบริการบันเทิง และระบบการให้ความคุ้มครองรักษาความปลอดภัยเข้ามาทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมโยงสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางไปสัมผัสกับแหล่งท่องเที่ยวตามที่ประสงค์ ผลของการที่ได้ใช้บริการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมทั้งการไปสัมผัสแหล่งท่องเที่ยว จะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถบอกได้ว่าได้รับความประทับใจและพึงพอใจมากน้อยเพียงใด ทุกประเทศที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่างก็ปรารถนาที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในความนิยมของนักท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์มหาศาลจากปฏิภณธุรกิจ กล่าวคือ นักท่องเที่ยวสามารถที่จะช่วยขยายผล ชักชวนให้เกิดการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น (กองกรรมาธิการ, 2540) อันเป็นที่มาของรายได้เข้าสู่ประเทศ

ปัจจุบันหลาย ๆ ประเทศประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้าไปเยือนเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดรายได้จากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ การกระจายรายได้ รวมทั้งเป็นตัวเร่งให้เกิดการพัฒนาสาขาธุรกิจที่เกี่ยวข้องให้แพร่กระจายไปทั่วทุกพื้นที่ทั้งในเมืองและชนบท ลดปัญหาการว่างงาน ช่วยบรรเทาการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาหางานทำในเมือง ช่วยฟื้นฟูงานกิจกรรมและประเพณี การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนสาธารณูปโภคต่าง ๆ ทำให้เกิดการพัฒนาคูณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นดีขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของประเทศชาติให้เป็นที่รู้จักของสังคมโลก อันจะเป็นผลดีต่อการดำเนินกิจกรรมที่ผสมผสานทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในเวทีระหว่างประเทศแห่งยุคโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวจากแหล่งต่าง ๆ ให้เดินทางมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของประเทศของตนมากยิ่งขึ้น แต่การท่องเที่ยวจัดเป็นกิจกรรมที่จำเป็นต้องพึ่งพา

ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในประเทศ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน ศาสนสถาน และทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นงานสร้างสรรค์ทางศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผสมผสานอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์และความเจริญของประเทศ สิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวและเกิดความประทับใจ ขณะเดียวกันการเจริญเติบโตและการขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยปราศจากการวางแผนการควบคุมและการจัดการที่ดี รวมทั้งจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อสถานที่ท่องเที่ยวทั้งด้านเชิงบวกและเชิงลบ มากบ้างน้อยบ้าง ไม่ว่าจะเป็นสภาวะแวดล้อม สังคม และทางวัฒนธรรม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีการวางแผนและการจัดการที่ดีโดยคำนึงถึงขีดจำกัดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงแนวคิดที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศกับความจำเป็นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการใช้งานในอนาคต และมุ่งเน้นความสำคัญการควบคุมคุณภาพของสถานที่ท่องเที่ยว การให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยว การเอาใจใส่ดูแลจำนวนนักท่องเที่ยวและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว รวมทั้งดูแลคุณภาพของการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ก็จะสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ซึ่งเป็นการแปรแนวคิดไปสู่การพัฒนาท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นวิธีการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่กำลังได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

การประกาศปีแห่งการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน 2532)

ขอบเขตของกิจกรรมที่จะดำเนินงาน กล่าวสรุปได้ ดังนี้

- 1) ประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนเกิดความตระหนักในความสำคัญและปัญหาของการพิทักษ์รักษาทรัพยากร
- 2) ส่งเสริมการศึกษาสิ่งแวดล้อม ทั้งในสถาบันการศึกษาและนอกสถาบันการศึกษา เพื่อปลูกฝังความสำนึก โดยเน้นที่กลุ่มเยาวชนของชาติ
- 3) จัดฝึกอบรมด้านวิชาการแก่เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทุกระดับ
- 4) สร้างผู้นำอาสาสมัคร เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนภูมิภาค เพื่อให้การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและการป้องกันปัญหามลภาวะเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณและกำลังเจ้าหน้าที่ที่จะออกไปควบคุมจัดการและพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ทั่วถึงได้ทั่วประเทศ

5) วรรณคดีในรูปแบบต่าง ๆ โดยผ่านทาง การแสดงพื้นบ้านและสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และจัดทำโปสเตอร์ ฯลฯ

6) แก้ไขปัญหาอย่างรีบเร่งในด้านมลภาวะ ได้แก่ ระบบการป้องกันน้ำท่วม ระบบการกำจัดขยะมูลฝอย และระบบบำบัดน้ำเสียจากชุมชนในกรุงเทพฯ ในเมืองหลักและในแหล่งท่องเที่ยว แก้ไขปัญหาอากาศเสีย และเสียงจากการจราจร รวมทั้งการควบคุมสารพิษแบบครบวงจร

7) ถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมสู่ระดับท้องถิ่น หากอาศัยแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาเป็นหลักการแล้ว ผู้ศึกษาพอจัดยุคของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทยตามลำดับการพัฒนาดังนี้

1) ยุคแรก ใน พ.ศ. 2519 : ยุคเริ่มต้นของแนวคิด Ecotourism ในประเทศไทย

อดีตที่ผ่านมาได้มีการเสนอแนวคิดเรื่อง Ecotourism ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ แผนการแรกของประเทศไทย (พ.ศ. 2519) การนำเสนอแผนพัฒนาในครั้งนั้นเป็นเพียงการกล่าวถึง Ecotourism อย่างกว้าง ๆ ไม่ปรากฏรายละเอียดและแนวทางที่ชัดเจน สิ่งที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนาระบบท่องเที่ยวทั้งระบบ โดยผลของการพัฒนานั้นจะพิจารณาในมิติด้านเศรษฐศาสตร์เป็นด้านหลัก

อย่างไรก็ตาม เรื่อง Ecotourism ในช่วงเวลานั้นสามารถสะท้อนภาพผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มผู้สนใจพิเศษ (Special Interest) ซึ่งกลุ่มนี้นิยมท่องเที่ยวในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเดินป่า การดูนก การดำน้ำ และการเดินทางชมศิลปวัฒนธรรม ลักษณะการท่องเที่ยวเช่นนี้จะกระจายลงไปในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มเล็ก

ดังนั้นยุคเริ่มต้นของ Ecotourism ในประเทศไทย คือช่วงปี พ.ศ. 2519 เริ่มจะมีการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ให้ความสำคัญการศึกษาหาความรู้ควบคู่ไปกับการสนุกเพลิดเพลิน แต่สิ่งที่ยังขาดหายไปบางส่วนคือ การพิจารณาเรื่องคนท้องถิ่น กลุ่มนักท่องเที่ยวยังเป็นกลุ่มเล็กและที่สำคัญมักเรียกขานกลุ่มนี้ว่าเป็นกลุ่มผู้สนใจพิเศษ สำหรับในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนา Ecotourism อาจกล่าวได้ว่าเป็นเพียงการนำเสนอแนวคิดไว้ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติเท่านั้น

2) ยุคที่สอง ระหว่าง พ.ศ. 2519 – 2535 : ยุคกลางของการพัฒนา Ecotourism

จากช่วงปี พ.ศ. 2519-2529 10 ปีของการพัฒนาการท่องเที่ยวกล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างสูงในเชิงเศรษฐกิจและในแง่พัฒนาการ นักท่องเที่ยวจากต่างชาติเดินทางมาท่องเที่ยวมากขึ้นทุกปี เป็นผลทำให้รายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว อัตราการจ้างงาน และอัตราการขยายตัวในภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องเติบโต จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2530 ซึ่งประกาศให้เป็นปีการท่องเที่ยวไทยถือว่เป็นการเปิดประเทศสู่สังคมโลก ในปี พ.ศ. 2530-2535 นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวใน

ประเทศไทยสูงขึ้น ผลในเชิงเศรษฐกิจคือ มีราย ได้ที่เกิดจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสูงเป็นอันดับหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าส่งออกประเภทอื่น

นอกจากผลในเชิงเศรษฐกิจแล้ว การพัฒนาการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งกระจายลงไปในพื้นที่ท่องเที่ยวหลักทั่วประเทศ อาทิ พัทยา ภูเก็ต เกาะสมุย กาญจนบุรี และเชียงใหม่ ปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นในหลายประเทศไม่เฉพาะประเทศไทยเท่านั้น

จากผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงได้มีความพยายามที่จะสรุปบทเรียนที่ผ่านมาร่วมกับนำเสนอแนวคิดในการพัฒนาที่ยั่งยืนและแนวคิดเรื่อง Ecotourism ได้ถูกนำมาพิจารณาอีกครั้งสำหรับประเทศไทยโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งถือได้ว่าเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ได้ผลักดันให้มีการศึกษาวิจัยเรื่อง Ecotourism ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ (ในช่วงปี พ.ศ. 2530-2533) ผลการวิจัยในช่วงนั้นยังไม่มีควมสมบูรณ์ครบถ้วนในองค์ประกอบ จำเป็นต้องมีการศึกษาเพิ่มเติม อย่างไรก็ตาม การวิจัยทั้ง 2 พื้นที่ถือได้ว่าเป็นการริเริ่มแนวคิดเรื่อง Ecotourism ให้เกิดขึ้นในประเทศไทย

3) ยุคที่สาม ตั้งแต่ พ.ศ. 2536-ปัจจุบัน : ยุคบูรณาการ Ecotourism ในไทย

การบูรณาการ Ecotourism ให้เกิดขึ้นในประเทศไทยจำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งสถานการณ์ในปัจจุบันได้มีความตื่นตัวกันอย่างมาก พิจารณาได้จากการดำเนินงานของหน่วยต่าง ๆ ดังนี้

3.1) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)

- ในปี พ.ศ.2538-2539 ททท.ได้ผลักดันให้เกิดนโยบายและแนวทางการพัฒนา Ecotourism นโยบายดังกล่าวได้กำหนดทิศทางที่จะดำเนินงานเรื่อง Ecotourism ในทุกองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง อาทิ การพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากร การจัดการบริการนำเที่ยว เป็นต้น

- ในปี พ.ศ.2538-2539 ททท.ได้เล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องกำหนดนโยบาย Ecotourism ระดับชาติ (National Policy) ซึ่งนโยบายนี้จะต้องได้รับความเห็นชอบจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นวิธีการที่กำหนด National Policy ททท. จึงได้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญในเรื่องกระบวนการ กล่าวคือ แต่ละขั้นตอนจะผ่านการประชุมร่วมกันระหว่างทุกหน่วยงาน ผลที่ได้จากการประชุมหารือจะนำมากำหนดเป็นนโยบาย ECOTOURISM แห่งชาติ

- การสนับสนุนงบประมาณในโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา Ecotourism ททท.ได้ดำเนินงานภายใต้งบประมาณของ ททท. จำนวน 66 ล้านบาท (79 โครงการ) เพื่อผลักดันให้เกิด Ecotourism งบประมาณดังกล่าวกระจายลงในหลายกิจกรรม อาทิ การพัฒนาพื้นที่ การศึกษา

วิจัย การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การรณรงค์สร้างจิตสำนึก พื้นที่ดำเนินการของ ททท. กระจายลงในเกือบทุกจังหวัดทั่วประเทศ

- การเข้าร่วมประชุมระดับนานาชาติใน Theme เกี่ยวกับ Ecotourism ททท. ได้สนับสนุนให้พนักงานเข้าร่วมประชุมนานาชาติ เพื่อเป็นการพัฒนาบุคลากรให้รับรู้ข้อมูลข่าวสารซึ่งมีความก้าวหน้าตลอดเวลา

- การจัดตั้งเครือข่ายประสานงาน (Ecotourism Network) ในประเทศไทย โดยเครือข่ายดังกล่าวจะให้ความสำคัญทั้งเครือข่ายด้านการให้ความรู้และการจัดบริการนำเที่ยว ขณะนี้กำลังอยู่ในระหว่างการพิจารณารูปแบบการก่อตั้งเครือข่าย ซึ่งมีรูปแบบที่เสนอแนะไว้ 3 รูปแบบ คือ Ecotourism National Board Thai Ecotourism Association และ Ecotourism Local Committee (จุดสารการท่องเที่ยว, 2539)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นมีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบเดิม (Conventional Tourism) กล่าวคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีขอบข่ายในการพัฒนาที่ลึกซึ้งและในความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์เป็นด้านหลัก ดังนั้นจึงสามารถระบุวัตถุประสงค์ได้ 4 ประการคือ

- 1) เพื่อพัฒนาจิตสำนึก (Awareness) และความเข้าใจ (Understanding) ของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ
- 2) เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณภาพหรือคุณค่าสูงแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนแหล่งท่องเที่ยว
- 3) เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่
- 4) เพื่อดูแลรักษาและคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

นอกจากวัตถุประสงค์หลัก ๆ ดังที่ระบุข้างต้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมุ่งเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม (Indigenous Attractions) ที่ปรากฏในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเรียนรู้ สร้างความพึงพอใจเกี่ยวกับความหลากหลาย และวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนเหล่านั้นด้วย

หัวหินเป็นสถานที่ท่องเที่ยวตากอากาศแห่งหนึ่งของประเทศไทย เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมาแต่อดีตกาล และได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา โดยที่หัวหินมีสภาพทางธรรมชาติชายหาด/ทะเลที่เงียบสงบ สวยงาม มีความลาดชันต่ำเหมาะแก่การเล่นน้ำทะเล และมีเส้นทางคมนาคมเข้าถึงสะดวก ทั้งทางรถยนต์ รถไฟ และยังมีท่าอากาศยานหัวหินอยู่ในพื้นที่ กอปรกับหัวหินมีระยะทางที่ไม่ห่างไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก คืออยู่ห่างออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 232 กิโลเมตร สภาพภูมิอากาศเหมาะแก่การท่องเที่ยว โดยเฉพาะนอกฤดูฝน เป็นช่วงที่อากาศค่อนข้างร้อนและแห้งแล้ง ท้องฟ้ากระจ่าง

ไม่มีแผน ทำให้ไม่รู้สึกรีดอัด โดยมีลมตะวันออกเฉียงใต้ที่พัดเข้าสู่ฝั่งในช่วงตอนบ่ายและเย็น ช่วยทำให้อากาศสดชื่นและเกิดคลื่นตาม ชายฝั่งพอประมาณ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดใน การเล่นน้ำทะเล ทำให้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามา ท่องเที่ยวกันเป็นจำนวนมาก โดยในปี พ.ศ. 2543 มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาถึง 2,838,663 คน โดยเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย 2,164,431 คน และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 674,186 คน (กองสถิติและวิจัย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543) จำนวนนักท่องเที่ยวดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น ในแต่ละปี ซึ่งการเข้าใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวและการลงทุนของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ก็ขยายกว้างขึ้น เป็นเหตุให้สภาพแวดล้อมบริเวณหัวหินของพื้นที่บางส่วน เกิดการเปลี่ยนแปลง ไปอย่างรวดเร็ว มีการรื้อถอนบริเวณชายหาดเพื่อกิจการบางประเภท เช่น การตั้งร้านอาหาร หาบเร่ แก้วน้ำ ฝรั่ง ฝรั่ง ฝรั่ง สิ่งปลูกสร้างต่างๆ นับเป็นการทำลายทัศนียภาพที่สวยงามของชายหาด นอก จากนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย เช่น ความหนาแน่นของชุมชน ความสกปรก บริเวณชายหาด และคุณภาพของน้ำทะเลลดต่ำลง เป็นสาเหตุทำให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมมีการ เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง จากการใช้ประโยชน์จนอยู่ในขั้นที่ต้องการเอาใจใส่และการจัดการ อย่างเร่งด่วนจนไม่สามารถสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้ การพัฒนาศักยภาพของ แหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และง่ายต่อการดำเนินการ ให้บรรลุผล ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแผนหลักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 และ 8 (พ.ศ. 2535 – 2538 และ พ.ศ. 2539 - 2542)

นอกจากนี้ สถานการณ์และสภาวะการณ์ของตลาดการท่องเที่ยวของอำเภอหัวหินมีการ เจริญเติบโตขึ้นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง แม้สถานการณ์ตลาดการท่องเที่ยวของโลกเปลี่ยนแปลง ไปตามสภาพเศรษฐกิจและการเมืองในประเทศและระหว่างประเทศ นับแต่ปี พ.ศ. 2535-2542 จำนวนนักท่องเที่ยวภายในประเทศและระหว่างประเทศมีจำนวนที่เปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เพิ่มขึ้น และลดลง ดังตารางที่ 1.1 ทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวก็มีการเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน ดังตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.1 จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือนอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ปี พ.ศ. 2535-2542

ปีพ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)		
	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ	รวม
2535	177,819	100,569	278,388
2536	185,585	174,962	360,547
2537	201,633	159,912	361,545

ตารางที่ 1.1 (ต่อ)

ปีพ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)		
	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ	รวม
2538	483,154	196,544	679,698
2539	702,862	219,958	922,820
2540	661,278	207,869	869,147
2541	1,997,133	506,197	2,503,330
2542	2,164,431	674,132	2,838,563

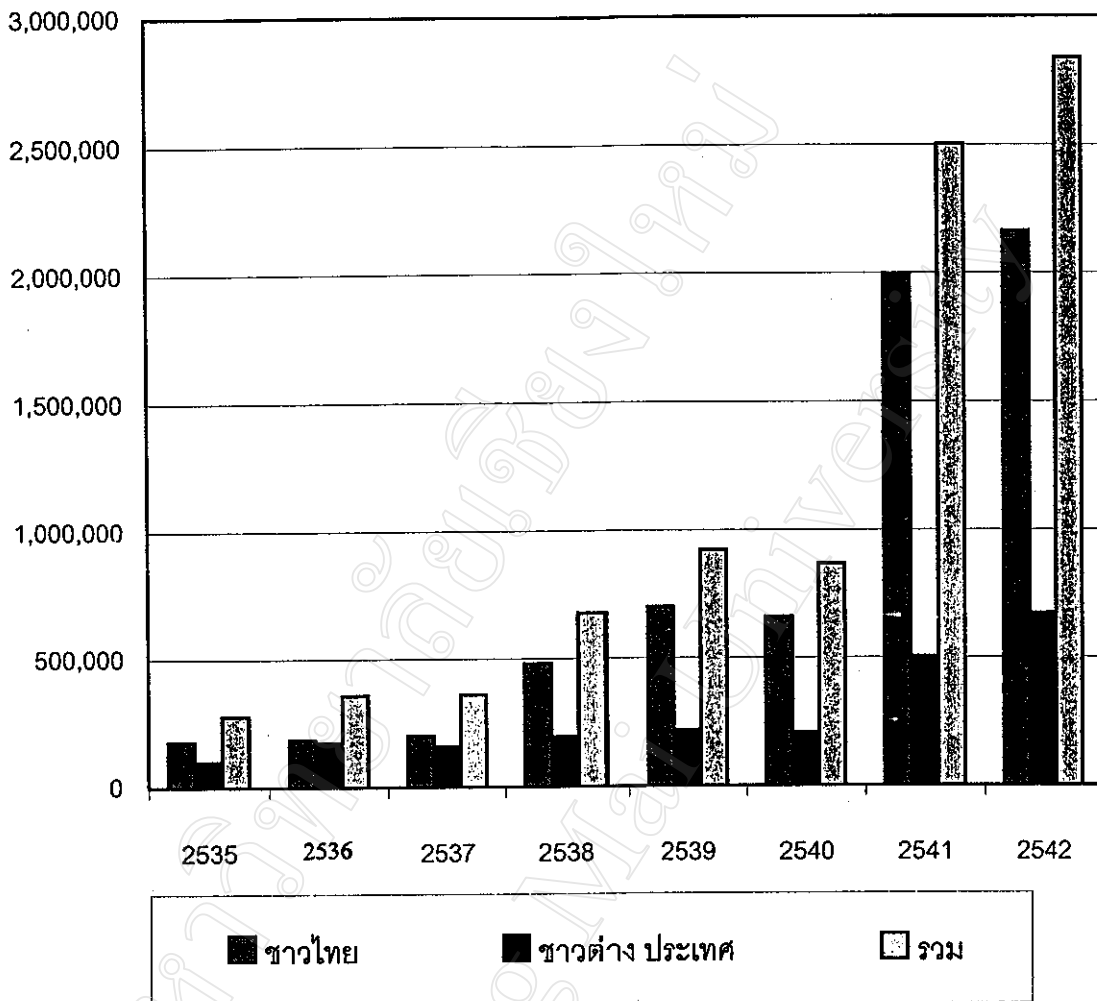
ที่มา : กองสถิติและวิจัย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543

ตารางที่ 1.2 รายได้จากการท่องเที่ยว อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ปี พ.ศ. 2535 – 2542

ปี พ.ศ.	รายได้จากการท่องเที่ยว (ล้านบาท)		
	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ	รวม
2535	492.26	944.70	1,436.96
2536	576.67	1,519.78	2,096.45
2537	714.98	1,131.02	1,846.00
2538	1,798.80	1,444.43	3,243.23
2539	2,895.85	2,702.00	5,597.85
2540	2,653.32	2,039.63	4,692.95
2541	3,393.53	3,673.03	7,066.56
2542	3,659.18	4,889.85	8,549.03

ที่มา : กองสถิติและวิจัย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543

ส่วนแผนภูมิที่ 1.1 แสดงแท่งกราฟให้เห็นถึงจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ไปเยือนหัวหินระหว่างปี พ.ศ. 2535-2542

ที่มา : กองสถิติและวิจัย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543

แผนภูมิที่ 1.1 จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือนอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

มาตราส่วน 1 ต่อ 100,000

จากสถิติจำนวนการเดินทางของนักท่องเที่ยวอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ปี พ.ศ. 2535- 2542 จะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 จำนวนนักท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยวและจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพักทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีอัตราเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่มีอัตราลดลงในช่วงปี พ.ศ. 2540 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงครึ่งปีหลังของปี พ.ศ. 2540 ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวลดลง จากปี พ.ศ. 2539 ร้อยละ 5.9 และมีการใช้จ่ายในการท่องเที่ยวลดลง นอกจากนี้อาจมีสาเหตุมาจากศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเองด้วย

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะทำการประเมินศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อเป็นการศึกษาสภาพของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ควบคู่ไปกับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลอดจนมาตรการการป้องกันและติดตามผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบความเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเยือนอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวมทั้งเสนอเป็นแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเอื้ออำนวยประโยชน์สู่การพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดแบบยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อประเมินศักยภาพการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของพื้นที่ศึกษา ซึ่งครอบคลุมพื้นที่โดยรวมของแหล่งท่องเที่ยว อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ หาดหัวหิน วัดหัวหิน วัดเขาไกรลาส เขาตะเกียบ เกาะสิงห์โต และน้ำตกป่าละอู

1.3.2 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรมี 2 กลุ่มคือ

1. ประชากรที่เป็น นักท่องเที่ยวชาวไทย ที่เดินทางไปเที่ยวอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ในช่วงวันหยุด ซึ่งผู้ศึกษากำหนดเก็บข้อมูลในช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว (Low season) เฉพาะวันหยุดราชการ ในวันเสาร์และวันอาทิตย์ซึ่งมีนักท่องเที่ยวไปอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งแต่ช่วง 09.00-18.00 น. ประมาณวันละ 1,000 คนเศษ รวม 2 วัน มีจำนวนประมาณ 2,000 คน
2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ที่เป็นผู้ประกอบการเจ้าหน้าที่องค์กร ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.3.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ให้เกิดความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต

1) ศักยภาพการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้แก่ ประเด็นคุณค่าทางวัฒนธรรม หาดทรายและน้ำทะเล ประวัติศาสตร์ และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการเข้าถึง ความปลอดภัย และความดึงดูดใจ

2) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ ถิ่นที่อยู่ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเดินทางท่องเที่ยวไปอำเภอหัวหิน ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การส่งเสริมการตลาด การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ นโยบายอำเภอหัวหิน

4) แนวทางความคิดเห็นและแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ตั้งแต่เดือนมกราคม 2543 ถึงเดือนเมษายน 2544

1.4 คำนิยามศัพท์

การให้คำนิยามศัพท์จะเป็นศัพท์ที่ปรากฏในการศึกษาการประเมินศักยภาพพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้ศึกษาได้กำหนดความหมายของศัพท์บางคำที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยที่อยู่ในกรอบแนวคิด ดังนี้

การประเมินศักยภาพ หมายถึง การตรวจสอบความสามารถหรือความพร้อมในการรองรับการดำเนินกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยว และสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ศักยภาพพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ศักยภาพการรองรับการท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ โดยพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความสะดวกในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจำแนกออกเป็น 7 ประเด็น คือ ได้แก่ ทางวัฒนธรรม หาดทรายและน้ำทะเล ประวัติศาสตร์ กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเข้าถึง ความปลอดภัย และความดึงดูดใจ

ปัจจัยภายนอก หมายถึง สิ่งที่ช่วยเสริมให้ศักยภาพในการรองรับการส่งเสริมและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้แก่ การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการตลาด และนโยบายของอำเภอหัวหิน

ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง พื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างซึ่งบ่งบอกถึงความรู้ความเข้าใจ การเดินทาง และความพึงพอใจ

คุณค่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ทางวัฒนธรรม ชายทะเล ประวัติศาสตร์ กิจกรรมเชิงนิเวศ การเข้าถึง ความปลอดภัย และความดึงดูดใจ

แหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นรูปแบบการดำเนินวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมและการประเพณีปฏิบัติที่ยึดถือสืบต่อกันมา ได้แก่ ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีท้องถิ่น และงานเทศกาลต่าง ๆ

แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และศาสนสถาน หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ของมนุษย์และวัตถุประสงค์ของมนุษย์ที่สร้างขึ้นในอดีต ได้แก่ วัด พระราชวัง โบราณวัตถุ และ โบราณสถาน

ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความเพลิดเพลินต่อสภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยว บนพื้นฐานหลักของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

ลักษณะเดินทางท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางที่มีวัตถุประสงค์เพื่อไปพักผ่อน ณ ที่ใดที่หนึ่ง รวมทั้งมีการใช้จ่ายใช้สอย

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ความชอบ และความประทับใจของนักท่องเที่ยวในลักษณะของธรรมชาติ

กิจกรรม หมายถึง การปฏิบัติที่มีกระบวนการที่เป็นรูปธรรมที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างเหมาะสมกับจำนวนนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ (กิตติวัฒน์ รัตนดิลก, 2541)

- 1) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - กิจกรรมการเดินป่า (Hiking/Trekking)
 - กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ (Nature Education)
 - กิจกรรมถ่ายภาพธรรมชาติ บันทึกเสียงธรรมชาติ (Nature Photography, Video Taping and Sound of Nature Audio Taping)
- 2) กิจกรรมส่องนก (Bird Watching)
- 3) กิจกรรมศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์ (Sky Interpretation)

- 4) กิจกรรมล่องเรือศึกษาธรรมชาติ (Boat Sightseeing)
- 5) กิจกรรมชมทิวทัศน์ธรรมชาติในบรรยากาศที่สงบ (Relaxing)
- 6) กิจกรรมขี่จักรยานตามเส้นทางธรรมชาติ (Terrain/Mountain Biking)
- 7) กิจกรรมพักแรมด้วยเต็นท์ (Camping)
- 8) กิจกรรมเที่ยวน้ำตก (Waterfall Visits/Exploring)

การพัฒนาการท่องเที่ยว หมายถึง การพัฒนาพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งที่มีความเหมาะสมและมีศักยภาพให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นเพิ่มขึ้น โดยมี 4 ขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาสภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และโบราณสถานที่มีอยู่ในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- 2) ศึกษาปัญหาในเรื่องของระบบสาธารณูปโภค การขอความร่วมมือกับบุคคลทุก ๆ ฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนา และศึกษาปัญหาเรื่องการตลาดว่ามีจำนวนมากน้อยเท่าใดที่จะสามารถรองรับได้เพื่อให้เกิดศักยภาพในเชิงนิเวศ
- 3) ศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาศักยภาพในเชิงนิเวศอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในเรื่องของแหล่งท่องเที่ยว แหล่งที่พักที่เหมาะสมกับสถานที่ท่องเที่ยว หรือบุคคลในชุมชนนั้น ๆ มีความต้องการให้ความร่วมมือมากน้อยเพียงใด
- 4) ศึกษาการวางแผนในการพัฒนาอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในเชิงนิเวศ เพราะมีแหล่งท่องเที่ยวทั้งด้านธรรมชาติทางทะเล ภูเขา และโบราณสถานที่หลากหลาย ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนได้ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคกลางเขต 2 มีการวางแผนและประชุมในการส่งเสริมและพัฒนาอย่างสม่ำเสมอทุกเดือน เช่น ความสะอาดของสถานที่พัก แหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวกในการเข้าถึง และมีการจัดการเรื่องการเก็บขยะและปลูกต้นไม้ให้มีความร่มรื่น